

К. А. Андрющенко,
д. е. н., професор, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6274-5310>
А. В. Лезіна,
к. е. н., доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0516-6598>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.9.438

ІНСТИТУТ ЛОБІЗМУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОДІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ

К. Andriushchenko,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Business Economics and Entrepreneurship,
Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv
А. Liezina,
PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Business Economics and Entrepreneurship,
Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv

INSTITUTE OF LOBBYING AS A TOOL FOR INTERACTION BETWEEN PUBLIC AUTHORITY AND BUSINESS

Зазначено, що інститут лобізму як інструмент взаємодії підприємницьких та владних структур або як засоби впливу різних зацікавлених груп — зокрема, підприємців на органи державної влади та управління — став досить поширеним явищем, важливою ланкою у відносинах між державними органами та бізнесом. У цьому ролі інститут лобізму є показником визнання підприємницькими колами регулюючої ролі держави. Як масове соціальне явище він є однією з форм політичної діяльності, пов'язаної з вираженням і реалізацією інтересів певних соціальних спільностей і переслідує економічні цілі. Одним із найважливіших факторів, що лежать в основі даного явища, є те, що динамізм сучасної політики сприяв безпрецедентному підвищенню ролі державної бюрократії. Вона може як прискорити, так і загальмувати прийняття рішень практично з будь-якого питання. Причому різні державні та політичні інститути не завжди і не у всьому діють узгоджено. Механізми прийняття рішень усім рівням структурі державної влади перебувають у постійному русі, вони постійно зіштовхуються друг з одним, конкурують і конфліктують друг з одним. Рішення, пропонувані ними, часто не стикуються один з одним і, більше, суперечать один одному. Це пояснюється, насамперед, тим, що різні відомства, відділи, міністерства будуються за принципом більш менш вузькою спеціалізації, відповідно запропоновані ними програми та рішення відображають як професійні інтереси їх укладачів, так і інтереси тих сфер суспільного життя, якими вони покликані керувати.

Визначено, що в одночас не можна не відзначити той факт, що державні установи та посадові особи, до прерогатив яких входить прийняття рішень, відрізняються плюралізмом думок, позицій, симпатій, антипатій тощо. Тому вони доступні для впливу різноманітних економічних, соціальних, національних та інших груп, кожна з яких прагне реалізувати свої інтереси. Не можна не відзначити і те, що державна бюрократія є природним союзником бюрократії приватних корпорацій. Не випадковий той факт, що найчастіше має місце їхнє органічне зрощення або сим-

біоз. Про значущість та зростаючу роль лобізму в індустріально розвинених країнах свідчать, зокрема, зусилля щодо встановлення над ним державного контролю, покликаного поставити його в рамки закону. Загалом лобіювання дуже важко контролювати та регулювати в законодавчому порядку.

It is noted that the institution of lobbying as a tool for interaction between business and government structures or as a means of influencing various interested groups — in particular, entrepreneurs on state authorities and management — has become a fairly common phenomenon, an important link in relations between state authorities and business. In this role, the institution of lobbying is an indicator of recognition by business circles of the regulatory role of the state. As a mass social phenomenon, it is one of the forms of political activity associated with the expression and implementation of the interests of certain social communities and pursues economic goals. One of the most important factors underlying this phenomenon is that the dynamism of modern politics has contributed to an unprecedented increase in the role of state bureaucracy. It can both accelerate and slow down decision-making on almost any issue. Moreover, various state and political institutions do not always and not in everything act in a coordinated manner. Decision-making mechanisms at all levels of the state power structure are in constant motion, they constantly collide with each other, compete and conflict with each other. The solutions proposed by them often do not fit together and, moreover, contradict each other. This is explained, first of all, by the fact that various departments, departments, ministries are built on the principle of more or less narrow specialization, respectively, the programs and solutions proposed by them reflect both the professional interests of their compilers and the interests of those spheres of public life that they are called upon to manage. It is determined that at the same time, one cannot fail to note the fact that state institutions and officials, whose prerogatives include decision-making, are distinguished by the pluralism of opinions, positions, sympathies, antipathies, etc. Therefore, they are accessible to the influence of various economic, social, national and other groups, each of which seeks to realize its interests. It is also worth noting that the state bureaucracy is a natural ally of the bureaucracy of private corporations. It is no coincidence that their organic fusion or symbiosis most often occurs.. The significance and growing role of lobbying in industrialized countries is evidenced, in particular, by efforts to establish state control over it, designed to place it within the framework of the law. In general, lobbying is very difficult to control and regulate in legislative order.

Ключові слова: органи державної влади, державні та політичні інститути, партнерство, клієнтоорієнтований бізнес, комунікація

Key words: public authorities, state and political institutions, partnership, customer-oriented business, communication.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Інститут лобізму як інструмент взаємодії підприємницьких та владних структур або як засоби впливу різних зацікавлених груп — зокрема, підприємців на органи державної влади та управління — став досить поширеним явищем, важливою ланкою у відносинах між державними органами та бізнесом. У цьому ролі інститут лобізму є показником визнання підприємницькими колами регулюючої ролі держави. Як масове соціальне явище він є однією з форм політичної діяльності, пов'язаної з вираженням і реалізацією інтересів певних соціальних спільностей і переслідує економічні цілі. Одним із найважливіших факторів, що лежать в основі даного явища, є те, що динамізм сучасної полі-

тики сприяв безпрецедентному підвищенню ролі державної бюрократії. Вона може як прискорити, так і загальмувати прийняття рішень практично з будь-якого питання. Причому різні державні та політичні інститути не завжди і не у всьому діють узгоджено. Механізми прийняття рішень усім рівням структурі державної влади перебувають у постійному русі, вони постійно зіштовхуються друг з одним, конкурують і конфліктують друг з одним. Рішення, пропонувані ними, часто не стикаються один з одним і, більше, суперечать один одному. Це пояснюється, насамперед, тим, що різні відомства, відділи, міністерства будуються за принципом більш менш вузькою спеціалізації, відповідно запропоновані ними програми та рішення відображають як професійні інтереси їх укладачів, так і інтереси тих сфер суспільного життя, якими вони покликані керувати.

Водночас не можна не відзначити той факт, що державні установи та посадові особи, до прерогатив яких входить прийняття рішень, відрізняються плюралізмом думок, позицій, симпатій, антипатій тощо. Тому вони доступні для впливу різноманітних економічних, соціальних, національних та інших груп, кожна з яких прагне реалізувати свої інтереси. Не можна не відзначити і те, що державна бюрократія є природним союзником бюрократії приватних корпорацій. Не випадковий той факт, що найчастіше має місце їхнє органічне зрощення або симбіоз. Про це свідчить практичне зростання в США створених після Другої світової війни державних організацій з величезним бюрократичним апаратом, таких, як Міністерство оборони, Комісія з атомної енергії, Національна агенція з дослідження космічного простору (НАСА) з корпоративною системою. У результаті політика уряду країни у найважливіших сферах суспільного життя не може бути розроблена та здійснена без урахування інтересів корпорацій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У сучасній науковій літературі питання формування інституту лобізму як інструменту взаємодії і публічної влади та бізнесу розглядається крізь призму правового регулювання, прозорості процедур, етичних стандартів та запобігання прихованому впливу на процеси прийняття рішень. О. Волохов наголошує на прагненні законодавця наблизити українське законодавство до європейських стандартів, акцентуючи при цьому на вузькому трактуванні лобізму та недосконалості механізмів контролю. В. Калетнік звертає увагу на загрози прихованого впливу з боку неформальних акторів та обґрунтовує потребу у створенні міжвідомчих структур моніторингу. Д. Заєць критично оцінює новий закон, вказуючи на ризик легалізації впливу великих суб'єктів і ускладнення доступу для громадського сектору.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ(ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження специфіки формування інституту лобізму як інструменту взаємодії і публічної влади та бізнесу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Лобізм як інститут представництва інтересів тих чи інших груп ділових людей, та й не тільки їх, існував у всі часи. Але як загально визнаний інститут (незалежно від його негативної чи позитивної оцінки) він є феноменом сучасного світу. Особливо широкий розвиток інститут лобізму отримав у XX ст. у міру розширення регулюючої ролі держави в економіці [1, с. 39].

Невизначеність статусу лобістів визначається відсутністю скільки-небудь чітко окреслених законодавчих норм їхньої діяльності. Про значущість та зростаючу роль лобізму в індустріально розвинених країнах свідчать, зокрема, зусилля щодо встановлення над ним державного контролю, покликаного поставити його в рамки закону. Загалом лобіювання дуже важко контролювати та регулювати в законодавчому порядку. У законність лобістської діяльності часто обґрунтовують посиланнями на першу поправку до Конституції, яка гарантує права громадян звертатися до

уряду з проханнями. Необхідно відзначити, що таке право у тій чи іншій формі зафіксовано у конституціях та законодавчих актах будь-якої країни з ліберально-демократичним режимом. У деяких країнах (США, Канада) ухвалено спеціальні закони про лобізм. У інших країнах (Австралія, Бразилія) такі закони перебувають у стадії парламентської підготовки. В Австралії та Німеччині прийняті спеціальні правила реєстрації юридичних та фізичних осіб, які намагаються проводити законодавчий процес. У Німеччині розроблено також відомчі норми, що регламентують взаємовідносини законодавчої та виконавчої влади та лобі-агентів [2].

У закон 1946 р. про реорганізацію законодавчої влади було внесено спеціальний розділ, що передбачає реєстрацію у службовця палати представників і секретаря сенату всіх осіб та груп, які витрачають кошти переважно з метою впливу процес прийняття Конгресом тих чи інших законів. Результатом запровадження системи контролю та регулювання лобістської діяльності, по суті, стала легалізація цієї професії. Кожен лобіст зобов'язаний оприлюднити свої витрати. Передбачається також прозорість усіх внесків та реєстрація імен та адрес усіх джерел, що внесли до фонду лобіювання понад 500 дол. Грошові розписки зберігаються протягом не менше двох років після реєстрації лобістської групи у Конгресі. Щоквартальне видання Конгресу США "Конгреснл куортерлі" періодично публікує список осіб та груп, які несуть найбільші витрати на лобіювання, та розмір цих витрат. Порушення цих правил передбачає штраф у 5 тис. дол. або тюремне ув'язнення на строк до одного року. До того ж порушникам правил загрожує заборона зайняття лобістською діяльністю протягом трьох років. Їхнє повторне порушення тягне за собою штраф у 10 тис. дол. або тюремне ув'язнення строком до п'яти років або те й інше одночасно. Одночасно в 1991 р. було прийнято нове зведення правил для державних службовців, що забороняє приймати подарунки вартістю понад 25 дол. Уряди ряду штатів США запровадили ще жорсткіші правила діяльності лобістів та лобістських організацій. Однак через розпливчастість законодавства в цій галузі прийняті рішення досить легко заперечуються. Лобісти вміло використовують той факт, що ще немає єдиного загальноприйнятого визначення того, хто саме має реєструватися як лобіст [3]. Немає також єдиної думки щодо ефективності реєстрації як механізму контролю за його діяльністю.

Лобістів часто характеризують як нечистих на руку людей, позбавлених моральних орієнтирів, що переслідують корисливі інтереси своїх наймачів, не узгоджуючи при цьому загальноприйнятими в суспільстві морально-етичними нормами. Багато хто переконаний у тому, що вони займаються таємницею і навіть протизаконною діяльністю, при цьому дуже впливають на вироблення політики держави та прийняття угодних собі політичних рішень шляхом надання потрібним людям хабарів, внесення незаконних внесків у фонди виборчих кампаній тих чи інших партій чи політичних діячів [4, с.478]. Однак, при оцінці феномена лобізму слід мати на увазі, що йдеться не тільки і не стільки про корупцію, підкуп посадових осіб, патерналізм, клієнтелізм і т.д., хоча і вони в тій чи іншій мірі властиві даному феномену, а про цивілізованому лобіюванні, що здійснюється під час дотримання ігри.

Феномен лобізму зазвичай розглядається у трьох аспектах: лобізм як соціальне явище; лобіювання як вид

політичної діяльності; лобі як форма політичної організації заінтересованих осіб. Ця політика може бути відкритою, якщо здійснюється відповідно до законодавства, або прихованою, якщо таке законодавство, яке регулює лобістську діяльність, відсутнє. Маскування політики є однією із важливих причин корупції.

Лобіювання — це процес діяльності в органах законодавчої та виконавчої влади з метою виявлення та надання у цих органах інтересів певних громадських груп [5]. Цей процес здійснюється за допомогою відповідних механізмів, технологій, форм та методів діяльності, що забезпечують прийняття державою таких рішень, що відповідають інтересам групи, що лобіює. Лобі є системою різноманітних організацій (підприємницьких, професійних, релігійних, культурних тощо.), члени яких діють, офіційно не претендуючи на переслідування своїх специфічних інтересів. Часто лобі називають групами інтересів чи групами тиску. Сила впливу лобі багато в чому визначається кількістю та складом членів організації, її економічною могутністю, а також роллю в суспільстві. Лобі відрізняється від політичних партій тим, що вони не мають на меті завоювати владу, а обмежуються тиском на неї [6, с. 22]. Найбільшого поширення лобі набуло в умовах ринкової економіки та зрілого громадянського суспільства, ліберальної господарської та плюралістичної суспільно-політичної системи. Саме з цим пов'язане посилення уваги російської громадськості загалом та підприємців, особливо до цього соціального інституту підготовки та прийняття соціально значущих законів та нормативно-правових актів, здійснення дій державних органів [7, с. 61].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Практика лобіювання активно використовується в усьому світі фермерськими організаціями, профспілками та іншими громадськими організаціями, які мають захищати інтереси громадян у різних сферах життя, засобами масової інформації. Його суб'єктами є різного роду лобістські фірми: консалтингові та рекламні агенції, аналітичні центри. При цьому лобізм переслідує, перш за все, економічні цілі. Тому проблема лобіювання торкається насамперед бізнес та підприємницької структури. Відносини лобіювання виникають із приводу конкретних законів, виділення кредитів та дотацій, видачі ліцензій та квот. Як показує досвід США, витрати корпорацій на утримання лобістів як окупаються, а й приносять великі доходи. Використовуючи зв'язки, подарунки, запрошення на обіди та в театри, на концерти, надаючи інші "подяки", лобісти домагаються виділення додаткових асигнувань та укладання надприбуткових угод.

Інтереси підприємців лобіюють насамперед численні підприємницькі об'єднання (союзи, асоціації, ліги), громадсько-державні фонди, громадські структури при органах законодавчої та виконавчої влади, бізнес-клуби, соціальні лобістські фірми.

Література:

1. Почепцов Г.Г. Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні. Київ: Альтерпрес, 2008. 216 с.

2. Михайлова О.Г. Сучасні стратегії комунікацій у публічному управлінні та адмініструванні в умовах невизначеності. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2022. № 5. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-5-02-03>.

3. Бондарчук Н.В. Взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства: стан та перспективи розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. Київ, 2023. № 9. URL: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.9.3>.

4. Лушагіна Т.В. Комунікативна політика органів публічної влади під час війни. Публічне управління та регіональний розвиток. 2023. №20. С. 471—491. URL: <http://doi.org/10.34132/pard2023.20.09>.

5. Меленко О.С. Стратегічні комунікації і комунікативні стратегії: еволюція співвідношення. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №2. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/168>.

6. Івасюк Є.О. Фактори впливу на комунікацію органів публічної влади під час повномасштабної війни в Україні. Публічне управління та митне адміністрування. 2024. № 2 (41) С. 19—24. URL: <http://doi.org/10.32782/2310-9653-2024-2-41-5>.

7. Нагірний В.М. Громадські ради при обласних державних адміністраціях в умовах воєнного стану. Політикус. 2024. Вип. 6. С. 59—66. URL: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-6.10>.

References:

1. Pocheptsov, H.H. (2008), *Stratehichni komunikatsii: stratehichni komunikatsii v politytsi, biznesi ta derzhavnomu upravlinni* [Strategic communications: strategic communications in politics, business and public administration], Alterpres, Kyiv, Ukraine.

2. Mykhailova, O.H. (2022), "Modern communication strategies in public administration under uncertainty", *Problems of modern transformations. Series: law, public management and administration*, vol. 5. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-5-02-03>.

3. Bondarchuk, N.V. (2023), "Interaction between public authorities and civil society institutions: state and development prospects", *Public administration: improvement and development*, vol. 9. <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.9.3>.

4. Lushahina, T.V. (2023), "Communication policy of public authorities during the war", *Public Administration and Regional Development*, vol. 20, pp. 471—491. <http://doi.org/10.34132/pard2023.20.09>.

5. Melenko, O.S. (2023), "Strategic communications and communication strategies: evolution of correlation", *Juridical scientific and electronic journal*, vol. 2. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/168>.

6. Ivasiuk, Ye.O. (2024), "Factors influencing communication of public authorities during full-scale war in Ukraine", *Public Administration and Customs Administration*, vol. 2 (41), pp. 19—24. <http://doi.org/10.32782/2310-9653-2024-2-41-5>.

7. Nahirnyi, V.M. (2024), "Public councils at regional state administrations under martial law", *Politykus*, vol. 6, pp. 59—66. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-6.10>

Отримано редакцією журналу / Received: 15.04.26

Процеженовано / Revised: 27. 04.26

Дата публікації / Published: 12.05.26